

SANT JORDI: HISTÒRIA, MITE, LLEGENDA I TRADICIÓ

MUSEU DE MATARÓ - 2020

El personatge històric

La figura de Sant Jordi cal situar-la en el context d'una època de gran importància per la civilització europea: el pas del món romà a l'univers cristià. Segons la tradició, Sant Jordi va néixer cap a l'any 270 a l'àrea de la Capadòcia, regió de l'Àsia Menor, a l'actual Turquia. Segons sembla, durant anys fou oficial de l'exèrcit romà, ocupant diversos càrrecs fins al punt de ser tribú, es a dir que devia tenir un miler de soldats sota el seu comandament. En un moment de la seva vida, en el marc de les persecucions de cristians organitzades per l'emperador romà Dioclecià, decidí convertir-se al cristianisme, aquesta conversió l'enemistà amb les autoritats romanes, que el van empresonar i torturar. Fins a tres cops l'emperador l'intentà matar, a través del verí, el foc i l'espasa, i segons la tradició en les tres ocasions tornà a la vida. Finalment, es diu que va ser decapitat el 23 d'abril de l'any 303 a l'actual Lydda, a Palestina.

Aquesta història de la mort i resurrecció per tres vegades que acabà amb la decapitació, es va estendre per tota la Mediterrània oriental i fou de gran influència entre les primeres comunitats cristianes, entre les que la figura de Sant Jordi es va popularitzar com un dels grans sants màrtirs. El culte a sant Jordi es va anar estenent a partir del segle VI. Procedent dels egipcis coptes arriba a Itàlia i França, i ja més tard a Anglaterra i la Corona d'Aragó.

L'element més conegut de Sant Jordi és la seva vessant llegendària i mitològica, que es va consolidar en el període medieval, sobre tot a partir del segle XI amb motiu de les Croades, atès que el sant s'erigeix com el gran protector de les ordres de cavalleria, a qui invocar en moments de perill. Però sens dubte, qui va contribuir més a la difusió i popularització de la seva figura va ser Jacopo da Varazze, que entre 1250 i 1280 va escriure la *Llegenda Daurada*, inicialment coneguda com a *Llegenda Sanctorum*, una recopilació de la vida i miracles dels sants i màrtirs coneguts fins aquell moment.

La història que narra Varazze en relació a Sant Jordi parla d'un drac ferotge i pestilent que tenia atemorida la població de Silene (Cirene-Líbia), per tal d'evitar la seva ferocitat la població oferia al drac, diàriament, dues ovelles, fins al punt de quedar-se pràcticament sense ramats. Fou llavors quan tota la ciutat decidí oferir, una ovella i una persona triada a l'atzar. Arribà un dia que l'escollida fou la filla única del rei. Malgrat els intents del monarca d'oferir totes les seves riqueses als súbdits per salvar la seva filla d'una mort segura, la princesa va haver de marxar per trobar-se amb el drac. Poc abans d'arribar davant la bèstia, se li va aparèixer un elegant cavaller: Sant Jordi, que després d'escollar la princesa i saber de les pors d'aquell poble, decidí enfrontar-se al drac.

Després de ferir-lo amb la seva llança el lligà i el portà fins a les portes de la ciutat, i anuncià als habitants que gràcies a la intervenció de Déu havia aconseguit ferir el drac i que acabaria amb ell si tothom es convertia al cristianisme. D'aquesta manera, milers d'habitants es convertiren i el sant matà el drac amb la seva espasa. El rei l'oferí totes les seves riqueses, però el sant les rebutjà i demanà que foren donades als pobres i marxà de la ciutat que havia aconseguit alliberar i convertir la població infidels fins llavors.

La llegenda mitològica de Varazze, va ser fonamental per difondre i popularitzar el culte a Sant Jordi, i entronca amb diversos mites que sorgeixen en temps de l'antiga Pèrsia (Zoroastrisme), i amb la mitologia greco-romana que ofereix els relats exemplars del triomf del bé contra el mal (Hèrcules, Teseu, Perseu, Apol·lo, Zeus...). No en va, és a l'època medieval que la cosmovisió dual de l'univers fonamentada en la lluita del bé contra el mal, de la bellesa contra la lletjor, de la virtut contra el pecat es consolida com a base del pensament filosòfic i religiós a Occident.

Sant Jordi i el drac. Paolo Uccello (c. 1456)
National Gallery de Londres

Casa Ametller
(escultura d'Eusebi Arnau-1899)

Façana del Palau de la Generalitat
(escultura de Pere Blasi-s.XVI)

Retable de Sant Jordi. Pere Niçard
(1468). Museu Diocesà de Mallorca

La figura de **sant Jordi** ha estat representada des de sempre pels artistes de cada època i amb tècniques molt diferents: pintura, escultura, dibuix, gravat ... Tot i que no sempre ha estat representat de la mateixa manera, a partir del relat de Varazze s'hi estableixen alguns elements destacats en la representació del sant. Sant Jordi es representa tradicionalment com un cavaller vestit amb armadura, mostrant fortalesa, coratge i fermesa. És l'arquetip de soldat protector, que s'apareix per tal de guiar els exèrcits en el camp de batalla. L'arma que porta quan es representa dempeus és l'espasa. L'escut sovint té el seu emblema: una creu vermella sobre fons blanc, que esdevindrà un dels més utilitzats en l'heràldica des de l'època medieval.

La figura del **drac** ha estat objecte important de representació al llarg del temps. En moltes cultures, com la Xinesa, la Índia o l'Àsteca el drac és un símbol positiu, fecundador de terres i aigües. Però la Bíblia canvià aquesta simbologia. Ja des del llibre del Gènesi, quan Eva és temptada per una serp, fins a l'Apocalipsi, on apareix el drac vermell que lluita amb Sant Miquel, el drac serà una força negativa, símbol del pecat i la devastació, vinculada al dimoni al que cal derrotar per poder conquerir una meta elevada, o preservar l'èxit de la creació divina; per això moltes vegades, la bèstia es representa sotmesa als peus d'un cavaller o un sant, i d'altres tot simbolitzant els quatre elements: el foc (traient foc pels queixals), l'aigua (sovint és aquàtic i la seva pell és plena d'escates), la terra (vivint en una cova) i l'aire (amb ales per desplaçar-se pel cel).

| Suport de llum de Josep Puig i Cadafalch |

Suport de llum dissenyat per Josep Puig i Cadafalch i elaborat per Antoni March, serraller mataroní format als tallers Ballarín de Barcelona. Prové de la Casa Garí d'Argentona, i és una bona mostra de la forja modernista. L'objecte, de ferro forjat, té un tronc central coronat amb ramificacions vegetals i una creu. El cos del suport està decorat amb flors, motius geomètrics i un drac alat que s'hi entortolliga, al coll del qual es penjava el llum, avui desaparegut. Va ingressar a les col·leccions del Museu de Mataró l'any 1967 com a donació de Lluís Bonet i Garí, amb motiu de l'exposició celebrada pel centenari del naixement de Puig i Cadafalch.

Suport de llum. Josep Puig i Cadafalch. Ferro forjat.
MdM 05904

| *Drac de Joan Abadal Gerifau* |

Matriu xilogràfica per impremta, amb la representació d'un drac alat, amb el cos ple d'escates, ales i banyes. Aquesta figura mitològica mostra els atributs que la iconografia cristiana associa amb el maligne. Forma part del conjunt de 53 boixos o matrius xilogràfiques dels segles XVIII i XIX, que adquirí el Museu de Mataró, l'any 1993, procedents de l'Impremta Abadal de Mataró, una de les més antigues de Catalunya.

Animal mitològic. Joan Abadal Gerifau. s. XVIII. 11,4 x 15,5 x 2 cm. Fusta de boix, talla. MdM 10348

| *Sant Jordi* de Jordi Arenas Clavell |

La iconografia de Sant Jordi en l'obra de Jordi Arenas Clavell és constant al llarg de la seva trajectòria. Enguany es commemora el centenari del seu naixement i des del Museu de Mataró, ens afegim a la efemèride, mostrant-vos algunes de les obres que conservem al llegat, que relacionat amb aquesta temàtica conté una desena d'esbossos i dibuixos, tant de l'escultura de l'església de Sant Josep (1948) com de vitralls, així com algunes obres que en va fer en la tècnica d'escultura i pintura.

En aquesta escultura, Arenas representa a Sant Jordi vestit de soldat romà, amb l'escut al braç esquerre i el drac sotmès als seus peus.

Sant Jordi. 1940. Jordi Arenas Clavell (Mataró, 1920 - 1998).
Argila grisa, modelat. 73 x 32 x 22cm. MdM 12857

| *Sant Jordi* de Jordi Arenas Clavell |

En aquesta pintura la representació de Sant Jordi té el segell inconfusible de l'artista. Se'ns mostra com un home jove i ben plantat, en una actitud de recolliment després d'haver vençut al drac. El fons, amb les muntanyes i les coloracions del cel difuminades, situen l'obra en el corrent simbolista que Arenas va mantenir en molts moments de la seva producció pictòrica.

Sant Jordi. 1976. Jordi Arenas Clavell (Mataró, 1920-1998).
Oli sobre tela. 61 x 38 cm. MdM 11006.

| Gibrell |

Aquesta peça rodona de fons còncav, és una mostra de l'aixovar de taula i cuina de finals del segle XVII i començaments del XVIII, que reflecteix el gust de l'època per la profusió decorativa. Pertany a l'anomenada sèrie "polícroma" de Talavera. L'activitat alfarera de Talavera de la Reina (Toledo), si bé es remunta a l'època medieval, serà a partir del segle XVII quan comença a tenir més difusió, en part pels encàrrecs que arribaven de la cort, monestirs i palaus. La sèrie policroma comença a produir-se a finals del segle XVII, coincidint amb les successives pragmàtiques contra el luxe que restringien l'ús i el consum d'or i plata, així com a l'accés de les noves classes socials urbanes a productes de luxe, gràcies al comerç que fins llavors estava reservat a les classes privilegiades. Una de les característiques de la producció policroma de Talavera és que la decoració, d'influència italiana, cobreix tota la peça, de manera que aquesta es converteix en suport d'una composició pictòrica complexa. Aquesta és una novetat del període que afavoreix el desenvolupament d'un repertori iconogràfic que tenia com a font d'inspiració les estampes i els gravats de l'època. En aquest cas la imatge representa Sant Jordi sobre un cavall blanc, matant el drac amb una llança..

Gibrell, c.1675-1790 Argila, a torn, esmaltada i policromada a mà. 14,7 x 29,3 cm. MdM 00305

Sant Miquel, l'altre guerrer

En el món cristià, potser la figura que més podem associar a Sant Jordi és l'Arcàngel Sant Miquel, el gran lluitador contra les forces del diable, capaç d'expulsar a Satanàs, que iconogràficament és representa amb ales i vestit de guerrer, matant el dimoni amb una llança o espasa, o pesant les ànimes (la seva missió el dia del Judici Final)

Aquesta escultura, d'autor desconegut, és una magnífica talla d'estil barroc que presenta la característica iconografia de Sant Miquel: com a soldat de les milícies celestials enfront de les infernals, l'arcàngel porta casc, cuirassa militar i mantell. Porta una espasa a la mà dreta que utilitza per atemorir el diable que es troba rendit als seus peus. Es tracta d'una de les peces que formaven part de la col·lecció més antiga del Museu de Mataró. Actualment, la trobareu exposada a la segona planta de Can Serra-Museu de Mataró.

Sant Miquel (s. XVIII). Talla de fusta, policromada.
112,5 x 48 x 54 cm. MdM 05148

Guadamassil és el nom que rep aquesta la peça que combina pintura sobre cuir cosit a una superfície de fusta. Habitualment se'n feien frontals d'altar que eren destinats a les parròquies amb pocs recursos econòmics i que substituïen les peces d'orfebreria i argenteria que encarregaven les catedrals o els centres monàstics.

En el guadamassil del Museu de Mataró s'hi ha caracteritzat a sant Miquel, a partir de la combinació de dos trets iconogràfics : com a guerrer matant amb una llança el dimoni –amb aparença híbrida de monstre humanitzat amb ales– i amb unes balances que subjecta amb la mà esquerra que fan referència al seu paper actiu en el Judici Final.

Sant Miquel. s. XVIII. Pell sobre fusta, policromada.
65,5 x 40 cm. MdM 05216

Sant Jordi: història, mite, llegenda i tradició

Museu de Mataró

Selecció i textos a cura de Conxita Gil

Abril de 2020